

Голові спеціалізованої ради ДФ 35.051.170
Львівського національного університету імені
Івана Франка, доктору історичних наук,
професору Сіромському Руслану Богдановичу

ВІДГУК
офіційного опонента

на дисертацію Романчук Вікторії Олегівни на тему:
«Журнал «Універсум» у контексті українського державотворення:
концептуальні засади, дискурси, прогностика (1993-2023 рр.)»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 06 «Журналістика»
за спеціальністю 061 «Журналістика»

Актуальність теми дослідження зумовлена кількома чинниками. Журнал «Універсум» почав виходити 1993 року, тобто, саме тоді, коли незалежна Україна потребувала не просто патріотичної, національно зорієнтованої журналістики, а саме аналітичних видань (журналів, газет), які б обґрунтовували, захищали, утверджували ідею української державності, якісно аналізували складні процеси, що відбувалися в усіх сферах життєдіяльності, які б попри складні умови залишалися вільними й незалежними (йдеться не лише про відсутність цензури з боку держави, а й про незалежність від кланів і фінансових груп. Таким виданням був і, на щастя, залишається журнал «Універсум». Публікації «Універсуму» – це розлогий документ складного, а іноді й суперечливого періоду української історії, що упродовж останнього десятиріччя ускладнився нападом Росії на Україну. Наше суспільство упродовж тридцяти років читає публікації журналу, а позиція «Універсуму» незмінна в тому сенсі, що редакція аргументовано, переконливо, безкомпромісно відповідає на виклики часу, з державницьких позицій аналізує численні проблеми розбудови української державності. Принагідно треба звернути увагу на той факт, що в українському інформаційному просторі безперервно функціонує лише «Універсум» як суспільно-політичне аналітичне видання журнального типу. Уже це спонукає до вивчення феномену видання, уже це свідчить про актуальність дослідження, яке виконала Вікторія Романчук. Окрім

цього, відзначу й інші чинники актуальності дисертаційного дослідження. Окрім цього, наявність аналітичних якісних видань на взірць «Універсуму» свідчить як про інтелектуальний рівень журналістики, так і про існування аудиторії з відповідним рівнем. Потреба в наявності таких журнальних видань – це проблема державної ваги, достатня відсутність досліджень якісної журналістики – це теж свідчення актуальності дисертації Вікторії Романчук.

Наукова новизна й теоретичне значення основних положень, висновків і рекомендацій.

До найвагоміших висновків (і зазначимо, переконливо аргументованих) належить те, що на підставі публікації «Універсуму» можна не лише простежити, але й відновити історію України упродовж 90-х і майже чверті ХХІ століття, оскільки ці публікації стосуються важливих проблем практично в усіх сферах життєдіяльності. Оприлюднені на сторінках журналу матеріали – це важливий елемент сучасного журналістського процесу. Джерельна база дослідження представлена вагомим корпусом публікацій журналу (авторські матеріали, архівні документи, заяви й звернення, що їх ініціювала редакція журналу). Йдеться, наприклад, про відкритий лист-звернення до Президента Сполучених Штатів Америки Джозефа Байдена від 11 березня 2022 року (стор.206), ініційований редакцією журналу. У листі, зокрема, наголошувалось про невідкладну потребу передачі Збройним силам України літаків, посилення захисту її повітряного простору сучасними військово-технічними засобами.

Відомо, що майже від початку ХХІ століття тривають дискусії про кінець журналістики у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Науковій новизні дослідження сприяє те, що Вікторія Романчук, посилаючись на досвід журналу «Універсум» (зрештою, й інших аналітичних журнальних видань суспільно-політичного характеру) аргументовано доводить непроминальне значення аналітичної журналістики в складних умовах розбудови української держави, зокрема, й російсько-українського протистояння, що триває від відновлення української державності 1991 року. Думки про значення незалежної й аналітичної думки актуалізується й війною з Росією.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягає і в тому, що на підставі аналізу діяльності журналу вперше введено в науковий обіг

велику кількість публікацій відомих в Україні представників політичної, наукової сфери та культури, на підставі аналізу діяльності «Універсуму» підтверджено значення ідейно-концептуальних засад, які зумовлюють ефективне функціонування аналітичного видання цифрової журналістики цифрової доби. Увагу дослідників журналістики приверне увагу й думка Вікторії Романчук про прогностичні можливості аналітичного видання (йдеться не лише про «Універсум»).

До положень і висновків дисертації, які позначені науковою новизною, можна віднести й те, що в дисертації набули подальшого розвитку такі ключові поняття політичної та духовної концепт сфери, як «державність», «національна ідентичність», «національна ідея» (стор. 19), що вперше з'ясовано суспільно-політичну зумовленість проблем національного буття України на зламі 90-х – XXI століття, що їх порушував журнал (стор. 19) тощо.

На нашу думку, ті основні положення, які обґрунтовує дисертантка, висновки й рекомендації, важливі для сучасної теорії журналістики.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки, рекомендації можуть використати інші науковці, які досліджують сучасну українську журналістику й мас-медійні процеси, а також в тому, що досвід «Універсуму» можуть використати редактори й співробітники аналогічних чи подібних журнальних видань у своїй діяльності. Погоджуємося з дисертанткою, що матеріали й результати дослідження можна використати в навчальному процесі, інша річ, в яких лекційних курсах зробити це найкращим чином.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їх достовірності.

Аналіз основних положень, висновків, рекомендацій, пропозицій, які Вікторія Романчук пропонує в дисертації «Журнал «Універсум» у контексті українського державотворення: концептуальні засади, дискурси, прогностика (1993-2023 рр.)» дає підстави стверджувати, що вони обґрунтовані й достовірні. Дисертантка аргументовано визначила об'єкт, предмет та мету дослідження, ретельно опрацювала історіографію питання, вивчила літературу, яка стосується порушеної проблеми, сформувала солідну джерельну базу, а також

вирішила низку інших завдань, що полягали у з'ясуванні суті журналу «Універсум» як соціального та культурного феномену, головних теоретико-методологічних засад діяльності журналу, систематизації публікацій журналу.

У дослідженні, згідно із визначеною метою та завданнями, дисертантка використала відомі традиційні загальнонаукові методи дослідження, а також такі, як системний, історичний, діахронний, структурно-функціональний, соціально-комунікаційний та інші, переконливо сформулювала базові положення методологічної основи дослідження.

Дисертація має продуману структуру. Вона складається із анотації, списку публікацій, змісту, вступу, трьох розділів («Теоретико-методологічний аспект дослідження», «Універсум» в українському інформаційному просторі: особливості функціонування» і «Державницька сутність і актуальність проблематики видання»), висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг роботи – 275 сторінок. Додаток справляє приємне враження, бо він ефективно доповнює зміст і міркування дисертантки, а також свідчить про теоретичний рівень дисертації. Так, у додатку є список публікацій Вікторії Романчук, інфографіка (10 таблиць), що ілюструє важливі аспекти функціонування журналу (хоча виконує й самостійну роль); у додатку є також список зарубіжних публікацій, які переклала Вікторія Романчук і які опубліковані в українських інтернет-виданнях. Інші позиції додатку – публікації архівних документів, тексти звернень; і відкритих листів, що їх ініціювала редакція журналу, відгуки про «Універсум», які в різні періоди діяльності журналу написали відомі українські діячі, а також представники нашої діаспори. Є тут і фотографія обкладинки монографії, яку за матеріалами дисертації написала Вікторія Романчук (до речі, обсяг монографії значно більший, ніж дисертації).

Зазначу, що в списку використаних джерел – 427 позицій.

Наукові положення та основні результати дисертантка оприлюднила у восьми статтях, що опубліковані в українських фахових виданнях, одна стаття опублікована у виданні, що внесено до міжнародних науково-метричних баз даних, окрім цього, Вікторія Романчук написала і десять статей, що мають апробаційний характер. Безперечно, значення має і монографія, яка щойно появилася друком.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У процесі вивчення тексту дисертації та наукових публікацій дисертантки фактів порушення академічної доброчесності ми не виявили. Дисертація Вікторії Романчук – самостійне наукове дослідження.

Дискусійні положення й зауваження до дисертації.

Перше. Одне із базових положень, яке захищає Вікторія Романчук можна сформулювати так: майбутнє журналістики – це аналітична журналістика. Безперечно, апологетика аналітичної журналістики з боку дисертантки переконлива й зрозуміла. Але чи нема тут певної недооцінки новинної журналістики?

Друге. В Україні виходить ще кілька журнальних видань аналітичного характеру. Дисертантка згадує їх і відчувається, що вона тією чи іншою мірою вивчала і їхній досвід. Проте в мене склалося враження, що Вікторія Романчук уникає полеміки, дискусій з цими виданнями, порівнянь і т.д.

Третє. У деяких підрозділах теоретичні розмірковування, які стосуються певних проблем, мають досить значний обсяг. Я розумію, що це свідчить про добротну обізнаність дисертантки з відповідною літературою, але стриманіше й економніше звертання до тих чи інших авторитетів дало би змогу більше уваги приділити розгляду практичних проблем, пов'язаних із функціонуванням журналу «Універсум».

Четверте. У формуванні теми дисертації бачимо поняття «прогностика», що разом із концептуальними засадами й дискурсами окреслює предмет дослідження. Проте це поняття не стало окремим елементом структури дисертації. Про прогностику дисертантка пише лише в підрозділі 2.2, де йдеться про такі визначальні особливості публікацій «Універсуму», як аналітичність, системність, публіцистичність (стор. 64-77). Це, безперечно, не впливає на загальну оцінку дослідження, але потребує уточнення.

Загальний висновок по дисертації.

Дисертаційна праця Романчук Вікторії Олегівни «Журнал «Універсум» у контексті державотворення: концептуальні засади, дискурси, прогностика (1993-2023 рр.)», подана до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, виконана на належному теоретичному рівні, це цілісне й комплексне

дослідження, що відзначається науковою новизною й практичним значенням, висновки дослідження обґрунтовані.

За змістом і науковою спрямованістю дисертаційне дослідження В. О. Романчук відповідає спеціальності 061 «Журналістика» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії рішенням разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), а здобувачка, Романчук Вікторія Олегівна, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 06 «Журналістика» за спеціальністю 061 «Журналістика».

Офіційний опонент:

**кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент, завідувач
кафедри журналістики, реклами
та зв'язків з громадськістю
Вінницького державного
педагогічного університету імені
Михайла Коцюбинського**

Віталій ГАНДЗІЮК